

Forslag til kapittel 3 *Funksjonsevne i Handlingsplan for likestilling 2011-2015*

3 FUNKSJONSEVNE

Nedsatt funksjonsevne foreligger når en av kroppens fysiske, psykiske eller kognitive funksjoner er tapt, skadet eller på annen måte nedsatt. Diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne har som regel sin bakgrunn i manglende tilrettelegging eller i stereotype oppfatninger av hvilke praktiske konsekvenser en funksjonsnedsettelse kan ha.

Funksjonshemming oppstår når det foreligger et gap mellom individets forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon. Grad av funksjonshemming har dermed sammenheng med omgivelsene og grad av universell utforming og individuell tilrettelegging.

Regjeringen definerer universell utforming som tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forhold, slik at virksomheten sin alminnelige funksjon kan nyttes av flest mulig.

3.1 *Lovgrunnlag*

De viktigste lovene og planene som påvirker universitetet som utdanningsinstitusjon er:

Universitet - og høyskoleloven

Institusjonene har det overordnede ansvaret for studentenes læringsmiljø ifølge universitets- og høyskoleloven. I dette ligger en plikt til å legge til rette læringsmiljøet i et bredt perspektiv. Læringsmiljøbegrepet er vidt og omfatter i tillegg til det fysiske læringsmiljøet, studieopplegg, organisering av undervisningen, studentrådgeving, og når det gjelder studenter med nedsatt funksjonsevne – tilrettelegging av studiesituasjonen. Det fysiske arbeidsmiljøet skal utformes etter prinsippet om universell utforming.

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven

Formålet med diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, som trådte i kraft 1.januar 2009, er å styrke det rettslige vernet mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Loven skal fremme likestilling og likeverd, sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne, og hindre diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. For å understreke hvor viktig forbudet mot diskriminering er, angir loven en aktivitets- og rapporteringsplikt.

Det er særlig følgende sider ved loven som har betydning for universitetet:

- *Aktivitets- og rapporteringsplikten § 3*
- *Forbud mot diskriminering og trakassering §§ 4 og 6*
- *Positiv særbehandling § 5*
- *Tilgjengelighets- og tilretteleggingsplikten §§ 9 – 12*

Loven sier noe om hvordan UiB som utdanningsinstitusjon skal legge til rette læringsmiljøet for studenter med nedsatt funksjonsevne. Universitetet sin plikt til individuell tilrettelegging for studenter med nedsatt funksjonsevne kommer til uttrykk i § 12:

”Skole- og utdanningsinstitusjon må foreta rimelig individuell tilrettelegging av lærested og undervisning for å sikre at elever og studenter med nedsatt funksjonsevne får likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter.”

Universitetet har også en plikt til generell tilrettelegging etter § 9 (universell utforming):
”Offentlig virksomhet skal arbeide aktivt og målrettet for å fremme universell utforming innenfor virksomheten.”

I tillegg angir loven en plikt til universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) i § 11.

Tjenestemannsloven

Forskrift til tjenestemannsloven § 9 gir personer som oppgir å ha funksjonsnedsettelse utvidede rettigheter ved ansettelser. Dersom det finnes søkere som er kvalifiserte til en stilling, skal alltid minst en innkalles til intervju. Arbeidsgiver kan velge å ansette en søker med funksjonsnedsettelse, selv om det finnes bedre kvalifiserte søkere til stillingen. Dette kalles radikal forskjellsbehandling, men kan bare brukes dersom søkeren forblir uten arbeid hvis han eller hun ikke får stillingen. I handlingsplanen er det ikke foreslått at universitetet skal ta i bruk denne muligheten. Bestemmelsen i tjenestemannsloven gjelder ikke for stillinger som er hjemlet i universitets- og høyskoleloven.

Plan- og bygningsloven av 2008

Loven har lovvedtak om universell utforming av uteområder åpne for offentligheten, byggverk for publikum og arbeidsbygninger.

Lov om offentlige innkjøp

Lov om offentlige innkjøp slår fast at etter 1. januar 2007 skal universell utforming og tilgjengelighet tas med i planleggingen av alle offentlige innkjøp.

Regjeringens handlingsplan for universell utforming

Norge skal være universelt utformet i 2025. Dette er regjeringen sin ambisiøse strategi nedfelt i handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013.

Universitetets strategi 2011-2015

UiBs strategi har fokus på læringsmiljø og universell utforming blant annet gjennom disse målene:

- *å ha helhetlige læringsmiljø og universell utforming med gode studentarbeidsplasser*
- *å videreutvikle bruken av digitale hjelpemiddel i undervisningen*

3.2 Status ved UiB

Av Norges befolkning antas hver femte borger å ha nedsatt funksjonsevne. Sysselsetting blant personer med nedsatt funksjonsevne i Norge er generelt lavere enn for befolkningen samlet. Ifølge Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO), er 64 % av personer med nedsatt funksjonsevne med utdanning fra universitet og høyskole i jobb. Selv om dette er en litt større andel enn for gruppen av personer med nedsatt funksjonsevne som helhet, får personer med nedsatt funksjonsevne mindre uttelling for utdanning enn funksjonsfriske. I følge LDO er personer med nedsatt funksjonsevne lite representert i ledende posisjoner.

Utdanningssystemet er samfunnets viktigste verktøy for sosial utjevning. Undersøkelser har vist at personer med nedsatt funksjonsevne ofte har dårligere levekår enn gjennomsnittet i befolkningen. Dette gjelder både økonomi, tilknytning til arbeidsmarkedet og utdanning. Effekten av høyere utdanning er større blant personer med nedsatt funksjonsevne enn blant resten av befolkningen. Det vil derfor kunne være et sosialt utjevningstiltak å legge til rette for opptak og gjennomføring av høyere utdanning (statsråd Tora Aasland november 2011).

Universitetet er som IA-virksomhet forpliktet til å tilsette flere med redusert funksjonsevne gjennom delmål to i intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA - avtalen 2010-2013). Fornøyings- og administrasjonsdepartementet anbefaler den statlige brosjyren "Tett gapet" som hjelpemiddel i dette arbeidet. Hvordan status er for dette arbeidet ved UiB, er det ikke systematisk kunnskap om, fordi eventuelle funksjonsnedsettelse ikke registreres på

individnivå. Universitetet har imidlertid til enhver tid personer ansatt som del av særskilte tiltak og i noen tilfeller blir resultatet etter en tid fast tilsetting.

Innen 2025 skal universitetets bygningsmasse være tilrettelagt etter kravene til universell utforming (UU). Det skal utarbeides plan for hvordan dette målet skal nås ved UiB. I all rehabilitering og alle nybygg tas UU-aspektet med. Seinere blir utfordringene å følge opp ved nye behov. I tillegg blir det fortløpende lagt til rette for ansatte med nedsatt funksjonsevne (individuell tilrettelegging).

Læringsmiljøutvalget er et rådgivende organ som har ansvar for å følge opp spørsmål om universitetets fysiske og psykososiale læringsmiljø. Universitetsstyret har vedtatt *Handlingsplan for styrking av universitetets læringsmiljø 2011-2013*. Handlingsplanen understreker at det er viktig at studentene har et godt læringsmiljø og formulerer overordnede ambisjoner og mål i læringsmiljøarbeidet. Det er utarbeidet en tiltaksliste med klare prioriteringer i planen.

I 2005 ble det utarbeidet en *læringsmiljøhåndbok for studenter* som omhandler det fysiske og psykososiale læringsmiljøet. Denne inneholder mye nyttig informasjon og ble revidert høsten 2010.

Læringsmiljøutvalget har fått utvidet sitt mandat og skal uttale seg i saker som vedrører situasjonen til studenter med funksjonsnedsettelse ved universitetet. LMU skal også ha oppmerksomhet om organisatoriske og praktiske hindringer for gjennomføring av studier.

UiB har hatt handlingsplaner for studenter med funksjonsnedsettelser. Formålet med *Handlingsplan for studenter med funksjonsnedsettelse 2007 – 2011* var at UiB skulle være tilgjengelig for alle for å ivareta lik rett til utdanning. Målsetningen var å sørge for at det arbeides systematisk med tiltak knyttet til universell utforming slik at flest mulig kan benytte ordinære løsninger, samtidig som det skal tilrettelegges for individuelle løsninger ved behov. Handlingsplanen fokuserte på universell utforming av bygninger, undervisning, IKT og sosiale forhold. Denne handlingsplanen viderefører innsats fra den tidligere planen.

Studenter som mener at deres behov ikke er blitt tilstrekkelig ivaretatt i studiesituasjonen eller under eksamen, kan klage til Læringsmiljøutvalget eller den sentrale klagenemnda. Etter at Likestillingskomiteen fikk utvidet sitt mandat, kan også komiteen ta imot klager fra enkeltpersoner eller grupper som mener at diskrimineringslovene ikke er blitt overholdt på universitetet. Ansatte som vil klage må enten gjøre det tjenestevei eller henvende seg til Likestillingskomiteen.

Studieadministrativ avdeling samarbeider tett med kontaktpersonene ved fakultetene for å legge til rette studiesituasjonen for studenter med nedsatt funksjonsevne. Utviklingen går i retning av at studenter med behov for tilrettelegging av studiesituasjonen i større grad enn tidligere tar kontakt med fakultetene først og at sakene blir løst lokalt. Grunnen til denne utviklingen kan være at studentene har sterkere tilknytning til fakultetene og heller ønsker å få løst sine tilretteleggingsbehov der.

3.3 *Utfordringer*

Utfordringene for universitetet kan dreie seg både om den generelle fysiske utformingen av arbeidsplassene og studiemiljøet og om tilrettelegging for at den enkelte ansatte eller student skal kunne fungere optimalt ut fra egne forutsetninger og behov. Statusgjennomgangen viser at UiB har tre hovedutfordringer i arbeidet med å fremme likestilling uavhengig av funksjonsevne:

- oppfyllelse av plikten til generell tilrettelegging (universell utforming)
- oppfyllelse av plikten til individuell tilrettelegging

- oppfyllelse av delmål i IA-avtalen om økt sysselsetting av personer med redusert funksjonsevne

De største utfordringene for UiB når det gjelder universell utforming gjelder bygninger. Med over 80 bygg, der mange bygg er eldre bygårder som er vernet, er kravet til universell utforming en stor oppgave å løse. Dette er en ressurskrevende oppgave. Å utvikle egne handlingsplaner for universell utforming av bygningsmassen vurderes som et viktig tiltak for å innfri dette kravet og realisere målet.

I tillegg er det en generell utfordring for UiB at det ikke er tilstrekkelig oversikt over hvordan situasjonen ved universitetet er for ansatte med funksjonsnedsettelse. Det er også mangel på kunnskap om hvorvidt det forekommer diskriminering av personer med funksjonsnedsettelse ved ansettelse. Klagemulighetene fremstår som uklare, og det er behov for rolleavklaring mellom de ulike instansene som er involvert.

Det er viktig at universitetet som arbeidsgiver er oppmerksom på at det vil være ulike veier inn i arbeidslivet for personer med funksjonsnedsettelse. Noen kommer inn i arbeidslivet gjennom NAV, men for universitetet vil det også være viktig å fokusere på andre muligheter for tilsetting av personer med funksjonsnedsettelse. Universitetet har blant annet anledning til å ansette personer med nedsatt funksjonsevne i stillinger uten utlysning, dersom de ansattes foreninger ikke motsetter seg det. Dette gjelder ikke stillinger som er hjemlet i universitets- og høyskoleloven.

Universell utforming er en strategi for inkludering. Universelle løsninger tar høyde for et mangfold i befolkningen og vil derfor bidra til deltagelse og likestilling for både studenter og ansatte. Ved å arbeide for universelle løsninger reduseres behovet for kostbare og stigmatiserende særordninger for studenter og ansatte som alt kan være i en vanskelig studie- eller arbeidssituasjon. Universell utforming imøtekommer likevel ikke alle behov, og det er derfor nødvendig å tilrettelegge individuelt ved behov.

3.4 Mål og tiltak

UiB skal bli et foregangsuniversitet i sitt arbeid for rekruttering av og tilrettelegging for studenter og ansatte med funksjonsnedsettelse.

Delmål:

- UiB skal både følge opp sine lovpålagte forpliktelser og arbeide proaktivt for å hindre diskriminering og sikre like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse for alle, uavhengig av funksjonsevne
- UiB skal tilsette flere personer med nedsatt funksjonsevne ved å lage gode veier inn i organisasjonen, også utenom NAV
- Ansatte og studenter med redusert funksjonsevne skal ha et sted å melde fra dersom de opplever usaklig forskjellsbehandling
- Likestillingskomiteens rolle og mandat i forhold til det utvidete likestillingsbegrepet og antidiskrimineringsarbeidet skal synliggjøres

Tiltak:

3.1	Det skal utarbeides årlige tiltaksplaner for arbeidet med universell utforming
3.2	Det skal utarbeides klare retningslinjer for klageadgang og - behandling både for ansatte og studenter
3.3	Informasjon om rettigheter i forhold til tilrettelegging skal utarbeides
3.4	Det skal opprettes kvalifiseringsstipendordning til vitenskapelig tilsatte med funksjonsnedsettelse
3.5	Personer med funksjonsnedsettelse skal oppfordres til å søke stillinger

3.6	Det skal opprettes administrative stillinger som kan være portåpner til fast arbeid for personer med funksjonsnedsettelse, for eks. i samarbeid med NAV)
3.7	UiB skal utarbeide en plan for hvordan bygningsmassen kan gjøres universelt utformet innen 2025
3.8	Muligheten for tilsetning uten utlysning skal brukes i særskilte tilfeller.

Det helhetlige læringsmiljøet ved UiB skal være universelt utformet

Delmål:

- Bygninger og uteområder skal være universelt utformet
- Det skal være universell utforming av studier og undervisning
- UiBs IKT-systemer og web-sider skal være universelt utformet
- Det skal være universell utforming av tilkomst til sosiale arenaer
- UiB skal tilby gode og velorganiserte tjenester for studenter med funksjonsnedsettelse

3.9	Prosjektet Universell utforming av lyd i undervisningsrom skal fullføres
3.10	Øremerkede midler til strakstiltak skal videreføres
3.11	Skilt, symbol og tekst som blir nyttet til orientering i bygninger og på uteområder skal være universelt utformet
3.12	Det skal tilrettelegges for at digitale hjelpemidler og støttesystemer kan tas i bruk i studier og undervisning. Det skal legges til rette for at digitaliserte læringsressurser blir tilgjengelige for alle
3.13	Undervisere skal benytte Infrarødt (IR)-anlegg i rom der dette er tilgjengelig
3.14	Det skal sørges for at ny- og videreutvikling av studierelaterte IKT-løsninger ved UiB skjer i tråd med lovbestemmelser og standarder for universell utforming
3.15	Eksterne leverandører av studierelaterte IKT-løsninger som benyttes ved UiB skal etterkomme krav om universell utforming
3.16	Det skal være universell tilkomst til alle areal for studentsosiale aktiviteter
3.17	Studentaktiviteter/idrett skal ha universell tilkomst
3.18	Fortsettelse av informasjons- og holdningsskapende arbeid gjennom: <ul style="list-style-type: none"> • videreutvikling av nettsider • informasjonsmateriell til vitenskapelig ansatte oppdateres ved behov • informasjonsmøtene med fakultetene hvert semester blir videreført
3.19	Studenter med behov for tilrettelegging skal få tilbud om en kontaktperson ved UiB. Disse personene skal gis nødvendig kompetanse for å ivareta denne oppgaven
3.20	Ved behov for større tilrettelegginger skal det utarbeides en tidsplan for utførelse av disse tiltakene
3.21	SA og kontaktpersoner for studenter med funksjonsnedsettelse ved fakultetene skal fortsette samarbeidet for å tilrettelegge for studenter med funksjonsnedsettelse både gjennom faste møtepunkter og i enkeltsaker ved behov
3.22	UiB skal samarbeide med eksterne aktører ved behov. Spesielt skal det være et tett samarbeid med SIB gjennom faste møtepunkter og i enkeltsaker ved behov. Videre er det viktig med et samarbeid med NAV når det gjelder studenter der NAV er involvert

